

ADATTÁR.

A MARGIT-LEGENDÁRÓL.

(Első közlemény.)

A Margit-legenda természetéről három vélemény merült fel az irodalomban. Révai az egészet fordításnak tartotta; Toldy és követői önálló, »szabadon szerkesztett« művet láttak benne; Knauz Nándor, ki a munkáról a Magyar Sion 1867-iki kötetében közölt egy rövid, de nagyon becses értekezést, a legenda latinismusaiból s egyetlen rövid részletéből azt következtette, hogy »a magyar író az eredetinek fontosabb vagy neki jobban tetsző helyeit szóról szóra lefordítá«.

Negyven év múlt el azóta, hogy e vélemények közül az utolsó is elhangzott, s az irodalom a meglehetősen fontos kérdésben ma sem lát világosan és a nagy értékű nyelvemlék megérte harmadik kiadását a nélkül, hogy a kiadó Knauz cikkéről és arról a fontos deák legenda-szövegről, a mely e cikk kapcsán lett közkinccsé — valamit tudott volna.

Knauz előtt a Ráskai-féle magyar codexen kívül a Margit-legendának két változata volt ismeretes, *Garinus* és *Ranzanus* testvérek legendái, melyek közül az első 1340-ben, Avignonban, a pápai kúriában, a pápai inquisitorok előtt tett vallomások jegyzőkönyvéből készült,¹ a második pedig Mátyás király idejében, 1490 előtt szerzetetett.²

Azóta Garinust többen közölték, de megvesztegetett és csonkított szöveggel, míg végre 1643-ban a bollandisták egy paderborni kéziratból

¹ *Legenda subscripta de vitâ et miraculis B. Margaretae Virginis Ordinis Praedicatorum, filiae Regis Vngariae, de rotulis seu diffusis dictis testium iuratorum coram . . . Inquisitoribus à Sede Apostolicâ super hoc datis compendiosè et quasi per puncta extracta est, anno domini MCCC XL. in Curiâ Romanâ Avinionis per Fratrem Garinum Ordinis Praed. Magistrum in Theologâ, de mandato Fratris Hugonis Magistri sextidecimi eiusdem Ordinis. Acta SS. Boll. Tom. II. pag. 900.*

² U. o. pag. 899.

hitelesebb publicatiót nyújthattak;¹ Ranzanus elbeszélését viszont mint az »Epitome Rerum Hungaricarum« XV. Index-ének nagyobbik felét először Zsámboki adta ki 1558-ban, aztán a bollandisták nyomatták le² s végül Schwandtner gyűjteménye tette hozzáférhetővé.³ A XIX. század folyamán végre a két deák változathoz egy új latin variáns csatlakozott: egy terjedelmes és rendszeres munka, melyet 1866-ban Óváry Lipót talált a nápolyi Biblioteca Nazionale kézíratai között, az ú. n. Nápolyi Margit-legenda, melyet Knauz tett közzé a Magyar Sion 1867—8-iki köteteiben:

Semmi kétség, a nápolyi legenda rendkívül fontos adalék, mely, ha észreveszik és kellőképen méltányolják, jelentékenyen hozzájárult volna ismereteink fejlesztéséhez. Knauz másolatot lát benne, még pedig elég kései, XV. századbéli másolatot; ám ilyen létére is becességé avatják szövegének sajátságai és azok a következtetések, a melyeket segítségével a magyar változat természetére nézve alkothatunk.

El lehet mondani, a legendázásnak kevés ellentétebb stílusú terméke van, mint Szent Margitnak Nápolyi és Paderborni története. Az utóbbi folyton rövidsége törekszik, az eseményeket szűkszavúan, száraz tárgyilagossággal adja elő; ellenben a Nápolyi egyre elmékedik, magasztal, lehetőleg mindent kiczifráz és telehint a kenetes szószátyárkodás megszokott virágaival. Mégis a két munkát fölötte szoros kötelékek fűzik egymáshoz, sokkal szorosabbak, mint befejező soraiknak Knauztól is észrevett rokonsága, és a két legenda viszonyát teljességgel atyafiúi természetűvé teszi az a körülmény, hogy a Nápolyi elején olvasható tartalomjegyzék a II. résznek 51-ik fejezet címéig a páderborni szövegre is ráillik, holott a hátralévő tizenkilencz cím egyedül azért nem vág hozzá, mivel a Nápolyi 19 fejezettel bővebb az A. SS. legendájánál. Vajon ez a dolog nem méltán ébresztheti-e azt a sejtelmet, a melyet a szövegeknek összevetése igazol: hogy a páderborni változat tulajdonképp egy bővebb Nápolyi-féle variánsnak kivonata?

Egészen más természetű emlék a Ranzanus-féle változat. Az »Epitome« szintén Margit származásával, felajánlásával, Veszprémben vitelével, gyermekkori szokásaival, a szigeti klastromba történt átköltözésével kezd az elbeszélést, s az a része, melyet a bollandisták első fejezetté tettek és »Religiosae vitae tirocinium« címre alá rendeltek, nagyjában meg is felel a Nápolyi I—VI. fejezetének; ám a következő tagokban, melyeket az Acta SS. »Religiosae virtutes«, »Nuptiae repudiatæ«, »Mors, miracula« című újabb három fejezetre különít, az anyag egészen más rendbe van szedve és a műnek nem egy mozzanata van, melyről a Páderborni és a Nápolyi nem emlékeznek, holott e momentumok egynemelyike, mint a magyar szentek legendáiról szóló, magyar szempontból a legendának legérdekesebb pontjai közé tartozik. Valóban a Ranzanus-féle szövegnek nem kis érdeme, hogy Margitot közelebb hozza nemzeté-

¹ Acta Sanctorum Boll. Jan. tom. II. Pag. 900—906.

² U. o. pag. 906—909.

³ Scriptores Rerum Hung. Vindobonae, 1766. Pars I, pag. 464—471.

hez, s azáltal, hogy hősét a magyar szenteknek nemcsak testi, hanem szellemi rokonságába is beilleszti, mind a kivonatnak, mind a Nápolyi változatnak föléje kerül.

Mindemellett a deák variánsoknak szövegkritikai tüzetes összehasonlítása inkább a legenda egész irodalmának szempontjából értékes és fontos, mint annak a megállapítására, mit lehetett volna a már ismeretes szövegek alapján a magyar legenda természetének kérdésében kihüvelyezni. A vallomások jegyzőkönyve nem állott a kutatóknak rendelkezésére; ám nem lehetett-e vajon a deák változatok segítségével közelebb férközni a Pray-Vajda-Volf-féle codexhez, kiválasztva belőle azt, a mit közös forrásokból, talán épp Bertoldus de Bosant előadásából örökölt, még pedig nemcsak anyag dolgában, hanem a mi a fölvetett kérdést illetőleg ennél is fontosabb, forma tekintetében, az előadás folyásában, stílusában? Vajon nincsenek-e ez emlékeknek alakilag többé-kevésbé egyező helyei, melyek inkább fordításra, mint önálló előadásra vallanak? Knausz, láttuk, talált *egyét*; nem lehetett volna-e, vajon, ezt a számot jelentékenyebben szaporítani?

Az összehasonlítás igennel felel s az eredmény, mint a példákból meg fog tetszeni, nem éppen megvetendő. Ime néhány »adat«:

1. Ezeknek vtanna neged napon olimpiadis azzon fel veue az zent zertzetnek ruhayat. (1 l.)

2. ez germec szent margit azzon veun eg kereztfat kezeben, es kezde kerdezny az ev tarfitol, hog my volna az kereztfá. Az ev tarfy kedeg vgonndanak vala neky, hog vronk ihs ez keppen evletevt meg embery nemzetert. Ezeket haluan fyr uala ez zent gyermek. (1. l.)

1. *et quarta die post receptionem ipsius Olimpiades habitu sacre religionis induitur. Náp. c. 2.*

2. In quarto siquidem anno etatis uel circiter puella crucem quamdam aspiciens *interrogavit quid esset. Responderunt astantes, hoc esse uinifice crucis signum*, et arra salutis, *in qua* pro salute humani generis agnus immaculatus *dei filius* seipsum obtulit deo patri vexillum, quo rex eterni regis filium de hoste nostro diabolo pro nobis mirabiliter triumphavit, ubi ipse redemptor et precium, sacerdos et hostia pro nobis redimendis et salvandis preciosissimum *sanguinem fudit*, et per hoc aperuit fidelibus ianuam paradisi. *Audito puella* salutifero crucis misterio, amore crucifixi in medullis cordis celitus estuans et conceptam deuotionem ad ipsum celare non ualens, confestim positus genibus ante crucifixum prostrata deuotissime adoravit in spiritu et veritate dominum

3. Ez zent zvz keues bezeddel elegendig vala meg. Ev uala veztegnek zeretevye. es foha ev magat nem agya vala magas meuvetefre fel ualo meuetefre. femmykeppen ev magat dichirny nem hagyta uala. maga hanyaft. es hetfagos zot mendeneftévl fogua meg vtal uala. (6.)

4. Ebednek vtanna kezy dolgot tezen vala. jelefevl zent eghazhoz valo dolgot myuet. es zenteknek erekleekhez valo ekeffegetet. de maga az ev kezy myuier az filenciomot az veztekteftartaft hatra nem vety vala. de igen erevffen meg targya vala. ha mykoron ez zent zvz az zokot jmadfagytt be nem tellefethety vala, jelefevl az ev zvleynek jelen voltokert, tahat igen bankodyk vala, mynt ha valamy nagy kart vallot volna. mynd addyg mygnem be tellyefehetvte. hog az egy napnak reze lelky dimelc nekevl el ne mulneek. Ez zvznek vala nagy keuanatya zerelme behtelefre. es nagy zerelmel olyha ev ereenek felevtte az zerzetnek regulazerent valo kemenfeget zenvedetevffeget bevhtet erevtedy vala meg tartany. kynek okaert gya-korta jut vala en teftenek nagy fogyatkozafara. (9—10. l.)

5. Esmeg ez zentfeget zvz iudica vafar naptvl fogua. nagy zombatig mynden napon meg olvaftagya

deum suum, *et mittebat plāntus,* erumpebant gemitus. N. c. 7.¹

3. *Erat paucis contenta verbis, ideoque laudabilem taciturnitatem mire amabat:* subridere quidem aliquando, sed *in cachinnum nunquam laxari visa est. Laudari se permolestē patiebatur, iactantiae vel minimum verbum ex eius ore nemo unquam audivit.* Ranz. Acta SS. n. 7.

4. *Post corporis refectionem operabatur manibus, ne vitam ageret otiosam. Ea vero laborabat praecipue, quae essent vel ad altarium, vel ad reliquiarum sanctorum ornatum. Ferebat permolestē, si quando ipsam oporteret aut coepta opera, aut solitas orationes interrumpere, propter vel parentum, vel cognatorum adventum, qui visendae eius gratia ad monasterium aliquando conferebant. Jejunia et quaecumque alia iuxta regulam, et sanctae religionis, quam profitebatur, instituta ei proposita fuerant, per omnem vitam ita servavit ad unquam, ut ob laborem adversam nonnumquam contraxerit valetudinem.* Ranz., n. 8.

5. *Illis denique diebus, quibus in ecclesia recolitur memoria dominice passionis . . . historiam coram*

¹ V. ö. Paderb.: Cum esset adhuc quatuor annorum, videns crucem quamdam interrogavit sorores, quid esset. Responderunt hoc esse signum crucis, in qua Deus Dei filius pro nostra redemptione sanguinem suum fudit. Quo audito statim crucem amplexari et osculari coepit, et coram illa se prostravit, et adorans Crucifixum alta voce dixit: Domine, me tibi committo. (Acta SS. n. 4.)

vala az passiot cristufnak kennyat. es halgagya vala nagy aytatoffag-gal es firalmal labon alua. (11. 1.)

6. Nagy cetevrtekre iutuan meg moffa uala az fororok labayt nagy alazatoffaggal. hog kyk valanak az jdebben ez claftromban zammal hetuenen. es nemchak az fororok labait moffa vala meg. de meeg az zolgaloknak es labokat meg moffa vala nag alazatoffagal es aytatoffagal es nag firalmal. terden aluan megyen vala egy foror labatol. az mas foror labahoz. es vgy moffa vala. es meg tevrly vala ev feyenek fedeleuel es meg chokolya vala es az vtan azon fedelet auagy ruhat. azon keppen feyen vifely vala. Ezt kedeg zent margit azzon. hogy meg mofhassa labokat. meg kery. vala az priorif- fatol engedelmefegert mynden ez- tendevben. mynd attul fogua. hog zent margit azzonnac yo okoffaga volt. Az prioriffa kedeg evrevmest neky hagyta vala. (11—12. 1.)

7. Az vr vachorayan.² az man- datum vtán ez zent zvy be nem megyen vala az ev agyaban. de jmadkozyk vala nagy aytatoffag- gal. es oluas vala foltart. alvan az ev labayn az carban.³ de az veternyen es egyeb zolofmakon al vala az egyeb fororokkal. es ezt tezy vala nagy zombatnak vecher- nyeyeyklen. (12—13. 1.)

se legi et exponi vulgariter faciebat . . . stabat hec audiens erecto cor- pore vel prostrato. Náp. c. 35.¹

6. *Omni tempore feria quinta in coena domini exemplum, quod dedit ipse magister et dominus, sequi volens, lavit pedes sororum et ancillarum servitium monasterii. et osculabatur cum lacrimis gaudiosis. ac velo capitis detergebat. et postea velum ipsum deturpatum et madidum super caput repositum gaudenter gestabat. Ut autem huiusmodi lotionem pedum annis singulis faceret toto tempore vite sue, a priorissa devotis precibus impetravit. Náp. c. 20.*

7 . . . *toto triduo ante Pascha singulis annis non intrabat lectum, nec dormiebat, nec comedebat, nec bibebat; sed continuo vel stans erecta, oculis elevatis in caelum, vel ante altare sanctae Crucis³ jacens prostrata, nisi quando divinum officium cantabatur, orabat, legebat psalterium. Pad. n. 17.*

¹ Per totam quindenam ante Pascha occupabatur in memoria Dominicae Passionis, et historiam passionis sibi legi vulgariter faciebat et exponi: *audiebat cum gemitibus et lacrymis*: et diebus illis semper erat erecta, vel prostrata, numquam sedens. *Pad. 31.*

² »Az vr vachoryan« szolgai fordítás. *In Coena Domini* az egyház nyelvén a. m. »nagycsütörtökön.«

³ V. ö. Ezen keppen leletyk vala . . . az zent kereszt ollara elevt az kar- ban.« Nyelvelméktár, VIII. köt. pag. 6. (Mleg. cod. 17. 1.)

8. Nagy penteken kedeg mende-
 nestevl fogua femmyt nem ezyk vala.
 fem izyk vala fem alozyk vala. fem
 zol vala vala mely embernek. vyfeiu
 mynd az tellyes napot nagy ayta
 tos fyralmas jmadsgaban. fyratuan
 efusfnak artatlan zent halalat. (13. l.)

9. Mykoron kedeg nagy pente-
 ken az pap fel emely az kereztfat
 es azt mongya. ecce lignum. az az.
 ime hol vagyon az zent kereztfá.
 Az koron ez zentfegez vzv. zent
 margyt azzon. le teryezty vala ev
 magat az fevdre nagy fyralmakal.
 vgy hogy az ev nagy fyramat
 meeg el ky es. meg halhattak az
 zent egyhazban. (13. l.)

10. Esmeg karachon eftyn my-
 koron hirdettetyk crifusnak zule-
 tefe az veterye vtan. az capitulomba
 mykeppen zokas ez zent zertzeten.
 Azonkeppen tezen vala azzonyvnk
 maria zuleteffenek eftyn es. es
 nagy bodog azzon eftyn, es
 dymelc olto bodog azzon eftyn.
 Mykorof kedeg halya vala zent
 margyt azzon. az bodog azzon
 napyat fel hirdetny az veternyen.
 ez zent vzv le teryezkevdyk vala
 az fevdre nagy fyralmal. es tellyes
 aytatoffagal jmadkozok vala. es
 hala adafokat tezen vala. Mynden
 karachon eftyn mond vala ezer
 pater nostert. es tezen vala ezer
 veniat. es bevhtel vala vizzel. Azon-
 keppen mynden bodog azzon eftyn
 mond vala ezer aue mariat., es
 tezen vala ezer veniat, es bevhtel

8. *In Parasceve nihil omnino
 cibi potusque capiebat, neminemque
 alloquebatur, sed totum illum
 diem passionem Salvatoris generis
 humani meditando consumebat,
 gemebatque non sine magna effu-
 sione lacrymarum. Ranz. n. 8.*

9. . . . *in die sancto parasceves,
 dum crucis christi signaculum,
 quod in quadragesima velatum
 fuerat, nudatum populo monstra-
 batur, vix lingua sufficeret enar-
 rare. Ipsa si quidem more suo
 prostrata solotenus in ipsa crucis
 elevatione, quasi novo vulnere sau-
 ciata . . . plangebat, sic in vocem
 planctus erumpebat, ut ab aliis qui
 foris erant, eminus audiretur.
 Náp. c. 34.¹*

10. *In vigiliis Nativitatis Christi,
 et quatuor solemnitatibus B. Mariae
 Virginis² dum in capitulo pronun-
 tiabatur diei sequentis sollempnitas,
 devotionem mirabilem ostendebat, se
 prosternens, et cum lacrymis orans
 gratias agens Deo: et in praefati,
 vigiliis omni tempore ieiunabat
 in pane et aqua. In singulis quo-
 que festivitibus B. Virginis, ac
 infra Octavas, offerebat B. Virgini
 mille salutationes Angelicas, et
 ad singulas earum prostrationes
 singulas faciebat. Pád. n. 7.*

*In vigilia natiuitatis Christi
 millesies Pater noster; et in
 vigilia Pentecostes millesies Veni
 Sancte Spiritus . . . cum totidem
 prostrationibus dicebat. Pád. n. 30.*

*Non solum autem in Vigiliis
 Natiuitatis Christi et B. Virginis,*

¹ In die Parasceves, horá quâ crux nudabatur, prostrata emittebat magnos planctus, sic quod foris audiebat. Pád. n. 31.

² Nimirum Natiuitatis, Annunciationis, Purificationis, Assumptionis (= Kisasszony, Gyümölcsoltó, Gyertyaszentelő és Nagyboldogasszony). Acta SS. Boll. Jan. tom. II. pag. 901.

vala vizzel meeg ha eleg erevtelen volt es. Pynkeft eftyn mond vala ezer veni Sancteet ezer veniaval es bevhtel vala vizzel. Azonkeppen bevhtel vala egyeb zenteknek es. es zent apoftoloknak eftyn vizzel. (14—15. l.)

11. Esmeg ez zent zvz zent margyt azzon. Halgatya vala nagy keuanfaggal zeretettel alkolmas jdevn iftennek igyet predicacyot. Zent atyakknak eleteket es egyeb zenteknek legendayokat eletevket. es peldakat. Jeleffvl azzonyonk maria peldayt choda teteleet. kyhez ez zent zvz kyvait keppen ragazkodyk vala. annera hogy valamikoron ev azzonyonk mariat neuzezte. Auagy egyebtevl hallotta neuезny. Azzonyonk maria tyzteffegert. az ev feyett jgen melyen ala haygya vala menden koron. Sem egyeb keppen ez zent zvz nem neuезy hya vala. Ha nem iftennek zuleenek. es ev bodog remenfelegenek. (18. l.)

12. Soha ez zent zvz vronk jefufnak es ev zveenek zvz maria-nak kepeket el nem multa. kyk

verum etiam Pentecostes et Apostolorum, et quorumlibet Sanctorum vigiliis . . . communiter ieiunabat in pane et aqua. U. o. n. 15.¹

11. Verbi Dei praedicatores et avidae et mira audiebat attentione. Vacabat plurimum lectioni operis Joannis Cassiani, quod inscribitur Collationes Patrum: legebat et assidue Vitas Sanctorum, et ea quae traduntur de miraculis B. Mariae Virginis. Ipsi autem B. Virgini mira et incredibili veneratione ita se ab ineunte aetate devovit, ut quoties sanctum eius nomen vel ipsa proferret, vel ab aliis proferri audiret caput in profundum reverentissime flecteret. Nec alio ipsam inter loquendum appellabat nomine, quam Beatam spem, vel Spem mundi, vel Matrem Dei. Ranz. n. 9.²

12. Imaginem cum illius (t. i. Mariae, v. ö. az előbbi pont végével), tum Salvatoris numquam

¹ V. ö. In nativitatibus quoque virginis et christi nec non annunciationis et purificationis et assumptionis vigiliis, dum in capitulo pronunciabatur diei sequentis solemnitas, memorialia gaudiosa nostrae redemptionis cum mira devotione audiebat. Prosternebatur ad terram. erumpebant dulces. lacrymae et erecta mente in matrem et filium orabat pro tam immensis beneficiis gratias agens deo. . . In praefatis vigiliis in pane et aqua omni tempore ieiunabat. . . diebus singulis in vigiliis et infra octavas singulas dierum solemnium predictarum beate marie virginis millesies salutationem angelicam cum mille prostrationibus offerebat. *Náp. c. 10.* In quibuslibet nativitatis christi vigiliis millesies se prosternebat ad terram, nudatis genibus millesies dominicam orationem dicens. Annis quoque singulis in vigilia pentecostes prostrationes — totidem faciens antiphonam — Veni sancte spiritus, sancto spiritui totidem vicibus offerebat. In quatuor vero solemnitatibus virginis gloriose vigiliis cum totidem prostrationibus totidem salutationes angelicas beatissime virginis devotissime presentabat. U. o. c. 30.

² V. ö. *Pad. n. 32.* In vigiliis quoque Martyrum faciebat sibi legi et exponi passiones eorum. — *Náp. c. 32.* Sanctorum merita martirumque gloriosa certamina . . . dum recitabantur, audiebat avidae . . . in quibuslibet martirum solemnitatibus vitas et passiones eorum . . . faciebat sibi legi et in lingua materna diligenter exponi.

jráttanak az capitulom hazban auagy egyebvt. hanem le terdepelven jduezeluen evket. vgy megyen vala el. (20. l.)

13. Annak okaert az sok terdep-lefekert. es az gyakorta való ev terdeenek meg haytafyert. Az ev terdeenek kalachi meg dagattanak es meg kemenyeltének vala. (20—21. l.)

14. Meg feredny kedeg vagy az ev labait meg mosny bokaynak fevlevtte. Az ev zemermeffegenek tyzta zvzelegenek myatta. ez evneky myndeneftelv jdegen vala. Tyzen nyolc eztendcyg mykeppen mynd az tellyes conuent byzonsagot tevt rola. Soha az ev teftet meg ferezttette. (21. l.)

15. Mert vala az ev teftenek es zvuenek nagy jelevs alazatoffaga ev nala. Vgy hogy az ev gyengefeleges eletytevl fogua jffuyufagatvfogua. ev eletynek mynden napyban. Evrevel vala ev magat foglalnya. az claf-tromnak mentevl alab valo zolgalatyban . . . Es meneuel fevlylyvl mul vala myndeneket nemeffeggel. anneual jncab erevkevydk vala magat meg alazny. (22. l.)

16. Ez nemeffeges zent zvz . . . fazekat mos vala. talakat mos vala. az halakat meg faraya vala nagy hydegfegnek jdeyen. Vgy hogy az nagy jeges viznek hydegfegetevl. ez gyenge zvznek az ev kezének bevve meg hafadoz vala es ver ky ju vala az ev kezebevl. (22—23. l.)

nisi flexis genibus praeteribat. Ranz. n. 9.

13. *Propter assiduum prostrationem . . . in superficie genuum indurata est pellis, excrevit callo-rum duricies et caro superflua sicut ovi testa super genuum orbitam elevata. Náp. cod. 32.¹*

14. *Decem et octo annos corporis abstinuit lavacro. Permittebat quidem sibi lavari pedes aliquando, ceteram autem supra ipsos carnem a sua pudicitia semper duxit alienam. Ranz. 9.²*

15. *Virtute humilitatis odeo enituit, ut ab adolescentia gavisus sit occupari se semper villioribus exercitiis. Nam quo magis generis nobilitate, sanctitateque vitae praestabat ceteris, eo magis studebat illas humilitatis operibus vincere. Ranz. 10.*

16. . . . *lavabat in coquina scutellas et ollas. Exquamabat pisces propriis manibus et ex hoc frequenter in hyeme dum talia faciebat, propter algorem frigoris cutis tenera manuum rumpebatur, ac exinde fluebant guttae sanguinis habundantis. Náp. c. 20. (V. ö. Pad. n. 18.)*

¹ Propter assiduum prostrationem . . . pellis quoque rupta fuit in genibus, et tandem creverunt ibi calli, quasi testa ovi indurata. *Pad. n. 30.*

² V. ö. *Pad. n. 10. Náp. c. 12.* Raro balneis; rarissime unguentis, raro capitis lotionibus utebatur.

17. Egy jdevben mykoron foror fabyna donat vrnak leyanya fevzne az fororoknak vachorara *rakot*. jme az fazek meg gyvlala myndeneftevl kyben valanak az rakok. es mykoron ez foror sabina nem merneye ky venny az fazekat az zenbevl. Zent margyt azzon azon jdevben juta az cohnyaara. . . . leg ottan . . . az ev kezét vete az langnak kevezpyben es ky vona az zennek kevezpybevl. de zent margyt azonnak sem kezét sem ruhayanak zevret sem egete meg. (23—24. 1.)

18. Efmeg ez zentleges zvz oly jgen engedelmes vala. hogy vala-mykoron valamyt az prioriffa kevezefegel paranchol vala myndenkoron ez zent zvz eleb telljefsehty vala meg myndennel egyebnel. (36. 1.)

19. Mykoron egy jdevben zent margyt azzon. Nemely fraterektevl es fororoktvl. kyk keues byzönfagot vettek volt az kemen eletrevl. Erre hozattatneek. auag kerettetnek. kenyerevlet keppen. hog ez nagy kemeny eletben ev maganak le zallehtana az az hog jl kemeny eletet ne vifelne. es hoge hozzab jdeyg tevbbet erdemelhetn auagy tevb erdemet gevthetne. ha ev magaual kevyerevletelben myelkevdneek. es hog evnen maganak meltofagos voltaert. ennere magat megne vtnalaya ffelele ezeknek zent margyt azzon. valaky tugya magat fokayg elny. le zallehon maganak es hallogaffa holnapozza azt ammy myelkedhetneek. En kedeg nem

17. Erat die quodam olla plena leguminibus ad focum in coquina, igne subito succrescente *accensa olla ardebat* undique. Soror, que coquine ministerio preerat, *manum ad liberandum ollam apponere non audebat. Advenit virgo sancta. coquinam intravit. et manum nudam extendit. et ollam ardentem capiens, de incendio liberavit.* illam tamen omnino non tetigit ignis. neque contristavit. neque quidcunque molestie intulit, *sed nec manu. et vestibus nullam lesionem impressit.* Náp. cap. 40.

18. Erat summe ad obedientiam parata. Et si Priorissa aliquam obedientiam Sororibus imponeret *indistincte, semper erat ad exequendum prima.* Pad. n. 23.¹

19. *Suadentibus ei persaepe nonnullis e monasterii virginibus, ut omisso nimio domandae carnis rigore, secum ageret mitius, ne non tam Deo servire, quam sese tradere morti videretur; quippe quae, vivendo diutius multo plus meriti apud Deum sibi compararet, his respondere solebat verbis: Quicumque se sperant victuros in hac lacrymarum valle diutius, illi sibi bona facienda opera servent in futuros dies: ego ex numero malo esse eorum, quae nescio quanto tempore sim in hac mortali vita mansura.* Illud autem nosse nos omnes oportet, vanum esse nobis claudi monasterii septis, et *moribundi corporis quietem ac*

¹ Quando priorissa obedientiam aliquam et indistincte sororibus imponebat, quicquid illud esset, Margareta preveniebat omnes ad exequendum promptissime opus incertum quantumque laboriosum et durum. Náp. c. 23.

tudom myg elek. es ha keues jdevnek vtanna engemet el vezen az teremtem ez velagbol. Mert tyz-tellegeket auagy genyerevegevket. es felette valo hetfagos nyvgodal-makát zernyev rut kerefny claf-tromba. mert az calaltrom nem azok-nak helyek es lakodalmok. kyk ez jelen valo jokat. ez velagy jokat kerefnyk. hanem azoke kyk az ju-vendev menyey jokat kerefnyk. (43—44, 1.)

20. ha mykoron vala mely beteg veet okad vala. es ez zent zvz hamar valamy edent nem lelhet vala. tahat zent margit azzon mar-kat targya vala az beteg eleyben. es azban veet vala. (49. 1.)

21. Elmeeg egy jdevben egy beteg Soror keuana enny dizno belt. el mene zent margit azzon es meg zerze az dizno belt. mykoron meg hoztak volna az dizno belt. Adak zent margit azonnak az dizno belit ganeauaal evzue mykeppen az dizno-bol ky vettek vala. de ez zent zvz nagy alazatoffagal el veue. es meg tyztehta meg chinala. el viue az be-tegnek. de mykoron az ev ruhay meg rutehtattanak volna az vndok-fagokal le nem vete azert ev rola az ev ruhayat. hanem ezen keppen meg vifele. (50—51. 1.)

22. mykoron ez gengefeges zvz meg betegedik vala. nem mongya vala meg. hanem el tvry vala. hog

seculi huius affectare delicias. Sunt enim monasteriorum claustra habitacula eorum, qui non praesentia haec bona, quae fluxa sunt et labilia, sed sempiterna amant, desiderant, contemplantur. Ranz. n. 13.

20. *Si infirmae vomitum emitterent, et vas ad recipiendum non occurreret in promptu, recipiebat in manibus suis . . . et foris portabat. Pad. n. 20. V. ö. Náp. c. 22.*

21. *Pro quadam infirma desiderante bondellos, seu intestina porci, procuravit eos sibi apparari: et cum fuissent allati cum immunditia, sicut de porco extracti fuerant, evacuavit sordes illas, et sparsa fuit immunditia illa super vestes eius, nec curavit, nec tunicam reposuit, sed pro infirma cibum illum paravit, et ei ministravit. Pad. n. 20.¹*

22. *Si eam contingeret infirmari, quantum poterat celabat infirmitatem ne forsán impediretur exhi-*

¹ *Infirma quaedam alia casum patiens appetitus, desideravit habere de intestinis seu de budellis porcinis, et sancte virgini suum desiderium patefecit. Affluens illa misericordie visceribus budellos illos sibi procuravit afferri. Allati sunt, et sicut de ventre porci tracti fuerant, pleni sordibus ex negligentia deferentis. Evacuavit virgo humiliter sordes illas et quia in tali ministerio erat inexperta, sparsa fuit super vestes eius immundicia, quam tractabat. Non tamen propter hoc tunicam illam deposuit, sed eam sic fetidam et sordidam portavit. Paravit postea cibum sicut noverat velle sororem infirmam, et ei cum diligentia ministravit. Náp. cap. 22.*

megne bantatneek az ev zokot dolgyban es az ev zolgalatyban. Egy jdevben zent margit azzon levn jgen beteg. neguen napiglan es vala ev rayta veer has. mynd ez neguen napiglan el zenuede ez nehez betegeget. es mynden zolgalatot be tellyeffehte az refectoriumban es betegeknél mykeppen egeb koron. (53—54. 1.)

23. Vala egy Soror. ky neuez-tetyk vala foror evrfebet. ez vala jgen veen. Ez foror evrfebet efek nagy hozzv korlagban tyzen nyolc eztendeyg. es juta annye erevte-lenlegre. es veer hafra. es vetefre lemmyt nem emezhet vala. vgy hogy ev magat fel nem jndedhagya az agybol. tahat nemely napon az fororok jgen meg farattanak vala es senky nem akara neky fegelleny az az. az betegnek. de zent margit azzon mene az prioriffahoz. es meg kere az prioriffatol engedelmefegert hog ev bannyek az zegen betegel. Az prioriffa kedeg neky meg engede. es hagya hogy egy tarlot vegyen vele. Zent margit azzon kedeg hyva el vele Soror alinchat aykay peter vrnak leyanyat. Mykoron el mentenek volna mynd ketten. Tahat zent margit azzon fel emele az agybol az zegen regy veen beteget evnen kezeuel. es teue egy lamel zekre (eg kerek veremre) es tahat az nagy dohoffagert. es veer hafnak. es vetefnek vtalatoffagaert Soror alincha felre vona magat. elnem zenvedhete az nagy dohoffagot. Ezeket

bere ceteris infirmantibus caritatem. Náp. c. 22. aliquando graviter infirmata suam celavit egritudinem, ne propter eam ad infirmariam mitterent et carnes comedere cogere-tur. Ipsa namque semel quadraginta diebus gravem fluxum infirmitatem habuit et sorori suorum conscie secretorum inhibuit, ne cuiquam hoc diceret . . . Sicque omnibus illis diebus continue in dormitorio, refectorio et officiis stetit cum aliis quasi sana. Náp. cap. 17.¹

23. Alia quedam soror octodecim annis gravi infirmitate detenta, tandem patiens continuum fluxum ventris et oris vomitum, ad tantam debilitatem devenit, quod per seipsam non poterat se levare. Fatigate sorores ex laboribus plurimis passis ratione egritudinis diuturnae, non libenter serviebant eidem, quam potius ei prestare suffragium recusabant. Accessit ad priorissam humiliter, ut sibi in obedientia sororis illius custodiam commendaret. Concessit. et ut sociam unam secum assumere deberet, imposuit. Accessit igitur ad infirmam, levavit eam de lecto, et cum scapulari suo supra concam secretam locavit. Socia se retraxit ad partem, nam fetore fluxus et vomitus nimium gravabatur. ait illi dulciter pia virgo. Soror mea, si tu sustinere non potes, secedas et me solam dimittas. Ego sola ministerium mihi impositum adimplebo. Infirnam igitur brachiis suis dulciter apprehendit, portavit, et in lectulo cum labore nimio

¹ Suas infirmitates celabat, quantum poterat, ne propter eas in infirmaria iacere, et carnes comedere cogere-tur. Semel gravem fluxum sanguinis passa fuit quadraginta diebus, et continue comedit cum aliis in refectorio, iacuit in dormitorio, et fecit officia monasterii, quasi sana. *Pad. n. 16.*

latuan zent margit azzon. Monda az forornak. zeretev atyamfya ha te elnem zenuedhetevd menyel fel fele. es hagyad ennekem ezt tennem. tahat zent margit azzon az betegnek agya meg tyztehtuan Annak vtana efmeg evnen maga fel veue ev karyayra az beteget. es be teue az agyban. Ezeket latuan ez foror jgen chudalkozyk vala. hogy zent margit azzon el zenuedhet vala il nagy dohoffagot vtalatnekevl. es hogy el birhata jllyen nagy embert. mert ez betek evrfebet jgen nagy ember vala. Ezeknek vtanna zent margit azzon fel veue az zeket es Mynd azokat kykre evltette vala. es vyve az vyzhez es evnen kezeuel mynd meg mofa. Ezenkeppen zol-gala ez betegnek zent margit azzon nagy fokzer. (54—56. l.)

24. mykoron ez zent vzv al vala az ablachnal az carban. kyn nezettetyk Criftufnak zent tefte. es lagya vala az beteg zegenyeket. mykeppen az machkafok magokat vonzak vala az pagymentomon. Nagy fyralmakat tezen vala. Az fororok meg kerdyk vala ev fyralmanak okat. vgy mond vala zent margit azzon. Azert fyrok hog kenyervelek ez beteg zegenyeken. es bankodom zvuemzerent hog en evket nem fegehetevm egeffegekre. Ezeknek felette halat adok az en teremtemnek. hog ky kenyerevlt en raytam. es engemet egezzen teremtet. es mynd ez may napyk egezzen felneuelt. kynek okaert efmerem en magamat

collocavit, mirabatur socia quod illam portare posset. erat enim mulier magna corpore et propter modicitatem virtutis plurimum ponderosa. Mox virgo sancta concham cum immundiciis ad aquam portavit. lavit propriis manibus et mundavit et idem eodem die fecit pluries, sicut pro tali exigentia talis egritudinis fuerat opportunum. Náp. c. 22.¹

24. *E fenestra illa chori, e qua solent sacrae Deo dicatae Virgines conspiciere Eucharistiae Sacramentum, quoties conspiciabatur pauperes mendicos, claudosque et caecos, atque alios ex aliis morborum generibus laborantes, vehementer ingemebat, et ubertim lacrymabatur. Quaerentibus autem aliquando ex ea Sororibus, quanam esset causa lacrymarum, his respondebat verbis: Miseret me egenorum, quos video, et vehementi afficior dolore, quod opem illis ferre non possum: ceterum ago, habeboque, dum vivam, conditori meo gratias, quod absque ullo membri corporis mei defectu me et fecit, et in hunc diem pro*

¹ Quaedam decem et octo annis decumbens, tandem ex fluxu ventris et vomitu ad tantam debilitatem venit, quod se movere non poterat; et sic foetebat, quod nulla ei servire volebat. Margarita petivit a priorissa, ut sibi commenderetur: concessit, sed quod sociam haberet imposuit: sed socia foetorem ferre non potuit. Margareta rogavit, ut secederet, ne gravaretur; et ipsa sola aegrotanti de omnibus servivit, et pluries concham cum immunditiis portavit ad aquam, et lavit. *Pad. n. 21.*

ev irgalmaffaganak jnkab kevtelefnek lenny. hala adafra. (58—59. l.)

25. Nemykoron kery vala az fororokat hog aue mariat mongyanak a zegenyekert . . . es ev maga gyakorta etlen kel vala fel az aztaltevl. (59—60 l.)

26. Mynek vtanna kedeg zent margyt azzon vezy vala criftusfnak zent teftet . . . es olyha femmyt nem ezyk vala. (70. l.)

sua benignitate servavit; quo fit, ut multo magis, quam hi quos cernimus, sim ego suae in me caritati obnoxia. Ranz. n. 12.¹

25. *Hortabatur Sorores, ut . . . saltem videntes pauperes pro eis orarent. Pád. 27. Semel . . . videns pauperem nudum in forti hieme frigescentem, meliorem tunicam, quam habuit, de posuit et delictentia Priorissae pauperi nudo dedit . . . Fercula sibi apposita in mensa . . . frequenter dispergebat infirmis. (Náp. 26. infirmis sororibus et ancillis) sic quod multoties ieiuna de mensa surgebat. Pad. 26.*

26. *Post dignam vero et devotam eucaristie sumptionem non contenta, nisi iterum videret, quem diligebat anima sua, ceteris ad communionem accedentibus, ante facies earum devotissime tenebat ab uno capite mappulam subtus corpus christi, donec sacram communionem omnes et singule recepissent. Interrogata cur hoc faceret, respondit, ut possim iterum videre corpus domini yhesu christi. die quoque qua sacram communionem sumpserat, assidue in orationibus devotis manebat et saciata pane suavissimo, qui de celo descendit, panem terrenum sumere non curabat. Tantummodo circa finem diei pro necessitate refectionis modicam vade cibi portunculam assumebat. (Náp. cap. 9.)²*

¹ Quando videbat caecos, claudos, aridos, et alios deformatos, lugebat, et gratias agebat Deo, dicens: Gratias ago Deo, quia me talibus defectibus subjectam fecisset, si sibi placuisset. Pád. 27. V. ó. Náp. c. 26.

² Post communionem vero sumptam tenebat ab una parte mappulam ante facies ad communionem accedentium, hoc fine, ut videret iterum atque iterum corpus Christi. Die quoque qua communionem sumpsisset, stabat continuo in orationibus usque ad noctem, et tunc cibo valde modico utebatur. Pad. 6.

27. Elmeg egy jdevben. mykoron az fororok ... es vgy ker vala bochanatot. (71. 1.)

28. ha valamely forortvl meg bantatyk vala ez zent zvz ... bekeffegel zenuedy vala el. (72. 1.)

29. egy jdevben az ev meltere olimpyadis meg fedde zent margyt azzont ... sem meg nem haborodek. (72—3. 1.)

30. gyakorta ez zentfeges zvj kery vala az fecreftyeres forort... mert keufet allottam ezenkeppen. Ez dolgok levttenek zent margyt azzonnak halala elevt egy ezten devuel. (73—75. 1.)

27. *Perpendit aliquando sancta virgo. quod soror quedam per triduum, nullum sibi dixisset omnino verbum. Existimans ergo, ne forte haberet aliquid adversus eam, humiliter ad illam accessit. prostrata veniam petiit. et si eam modo quolibet offendisset, emendam promisit. Náp. c. 24.*

28. *Si qua soror casu quocumque offensionis ei materiam ministrasset, non movebatur eius animus, sed in mansuetudine et patientia omnem iniuriantem humiliter supportabat. lesa preveniebat ledentem. et ab illis, que irrogaverant iniuriam, prostrata petebat veniam. Náp. c. 24.¹*

29. *Erat ... dum oraret quasi jugiter humi jacens in tantum, ut eam magistra sua quondam reprehenderet in hec verba. O domina vos personam vestram destruetis. quid facitis? vos statis tota die in orationibus, tenendo super terram nasum et faciem quasi porcus. Nunquid queritis deum in terra? hec et his similia virgo frequentius audiebat, et omnia cum humilitate et patientia tolerabat. Náp. c. 32.*

30. *Quadam vice, in vigilia omnium sanctorum, rogavit, sicut pluries consueverat, sororem Jolentam, que sacriste faciebat officium, ut ceteris de ecclesia recedentibus, maneret cum ea, donec orationum suarum pensum debitum persolvisset. Mansit illa. et oranti astitit diu valde. devota igitur marga-*

¹ Erat quoque mitissima, compatiens, et benigna: iniuriantes supportabat. Si qua soror ei iniuriaretur, prostrata ad pedes ejus, petebat ab ea veniam. *Pađ. 24.*

reta cum ante altare crucis orasset diucius cum gemitibus et suspiriis lacrimosis, subito, Jolenta vidente, cecidit nullisque motibus ac sensibus corporis utens quasi mortua videbatur. Et sic in deum rapta tam diu mansit, donec dicta Jolenta perlegit totum psalterium, satis tractim, prostrationes singulas ad psalmos singulos faciendo, faciebat signum, commovebat in circuitu jacentis sonorum strepitum, ut illam, que videbatur dormiens, excitaret. et non erat vox neque sensus. puella . . . nec se movit penitus, nec surrexit. Existimans igitur puellam esse corporaliter mortuam, horrens et admirans illico ad sororem olimpiadem puelle magistram clam accessit. et que viderat enarrevit. Accessit illa cum duabus sororibus. Venerunt ad locum, et eam adhuc ante altare jacentem . . . invenerunt, viderunt, probaverunt. Post longam itaque moram multis excitatis tumultibus, surrexit puella Reprehendit eam magistra sua, quod sic interficeret corpus suum. Soror, que eam associaverat, (mondá t. i.) quod sic perturbasset ipsius animum. At illa dulciter subridens et manum eius tenens ait illi. Noli turbari soror carissima, quia sic modicum steti valde. Náp. c. 36.¹

31. Efmeeg egy eyel veternyek eveltte . . . Senkynek ez lataft meg ne mongyad. (75—6. 1.)

31. *Quadam nocte in aduentu domini, ceteris dormientibus, ad suum secretum accedens dormitorium (?) ut private oraret*

¹ Quadam vice in vigilia Omnium Sanctorum dum orabat subito quasi mortua cecidit, et sic quasi mortua mansit, donec Soror eam associans totum psalterium tractim dixit: et tum reputans eam mortuam, strepitum et voces fecit; sed nihil proficiens alias vocavit, mortuam esse nunciavit. Venerunt, et in tali statu eam viderunt: tandem rediit et quid sic parum mansisset, eis dixit. *Pád. 34.*

*rogavit quamdam sororem, nomine helenam, ut prope locum staret, et quod illic esset nemini revelaret, nec quamconque accedere permetteret Cum autem virgo sancta diucius orasset, subito globus igneus et magna flama ignis apparuit super caput orantis. Timuit helena¹ timore magno et perterrita fugit, et quantocius chorum intravit Ibi sorores Katerinam priorissam et olimpiadem orantes invenit. Prodidit eis misterium, quod viderat nunciavit. Advenerunt ambe cum helena et flammam ignis stantem super caput eius invenerunt . . . Post longam igitur inspectionem et admirationem tantae rei tres ille sorores fecerunt ei bis vel ter signum, ut eis aliquid responderet. Sed virgo beata . . . non attendit. Tandem quasi de somno rediens, respondit eis. tunc dixerunt ei, *O domina, ignis est super caput vestrum. At illa subridens paululum, manum capiti apposuit. et ad tactum sacre manus ignis ille disparuit. Rogavit autem sorores illas, ut nemini dicerent visionem. Náp. c. 39.*²*

32. Esmeeq egy jdevben nyarban . . . mynd be tellyefehte. nagy bekelfegel es alazatoffagal. (77--79. 1.)

32. *Cum frater marcellus prior provincialis a monte pesulano, rediens de capitulo generali, ad monasterium veniens predixisset quodam sero, quod die sequenti sororibus, que fregissent silentium, penam imponeret et in ea nullatenus dispensaret. Soror margareta duas*

¹ A magyar szöveg itt átugorja a következő eseményeket.

² *Quadam vice in Adventu Domini, dum oraret de nocte, subito rapta fuit, et globus ac flamma ignis apparuit super caput eius. Soror ei assistens vocavit eam pluries, et cum non responderet, cucurrit ad Chorum, ubi multas Sorores orantes invenit. Venerunt, ac viderunt, et diu ibi steterunt; multa signa fecerunt, sed illa rapta in spiritu non advertit. Tandem quasi excitata rediit. Dixerunt ergo ei quod ignis super caput eius esset; at illa cum manu excussit, et rogavit, ut nemini dicerent, quid vidissent. Postquam autem flamma disparuit, odor suavissimus in loco illo remansit. Pad. 35.*

sorores misit ad eundem juxta fenestram rotundam et per eas humiliter supplicavit, ut talem penam, qualem aliis, sibi injungeret, nec ei parceret quoquo modo, ne forsitan alie judicarent, quod ei parceret eo, quod filia regis esset. Sicque factum est. nam die sequenti plures sorores in medium refectorii in terram sedentes super nudam tabulam panem et aquam comederunt. et beata virgo cum eis sedit ac penitentiam eandem fecit. Náp. 23.¹

33. Efmeeg vgy monda az ev halalarvl az ev evccheynek . . . mert az en testembevlf femmynemev dohoffag ky nem ju. (93—94. 1.)

33. Circa finem quoque eiusdem anni, IX. die Januarii,² hora cene, dum plures ex sororibus essent in domo monasterii, que dicitur hospitale, et sancta margareta cum eis, sancta virgo sana corpore, prout omnibus prima facie apparebat, diem eis sui obitus revelavit. et dixit. *Scitote quod cito moriar. Verum infra X dies in festo sancte prisce. Rogo autem vos, quod me sepeliri faciatis in choro nostro ante altare sancte crucis, aut si forsitan sepultura mea ante illud altare sororibus aliquod impedimentum prestaret, sepeliar in illo loco, in quo orare communiter consuevit, et adiecit: non timeatis apponere manus ad sepeliendum corpus meum, quia de corpore meo nullus fetor penitus exhalabit. Náp. c. 59.³*

¹ Nolebat quod parceretur sibi a poenis in consororibus taxatis. Unde semel rogavit Priorem Provincialem, ut sibi, sicut aliis, imponeret poenam pro fractione silentii debitam: et sic factum fuit; nam cum aliis in terra sedit, et panem et aquam comedit. *Pad. 23.*

² Olaszos számítás szerint, mely az évet márcz. 25-ik napjával kezdi.

³ (Obitum quoque proprium per unum annum ante praevidit et prae-dixit:) et tandem nona die Januarii sana corpore existens, multis praesentibus dixit, quod die decima in S. Priscaae moreretur, de loco suae sepulturae Sorores requirens, eisque praedicens, quod de suo corpore post mortem nullus foetor exiret. *Pad. 45.*

34. Mykoron ez zentfeges zvz ezen keppen halva fekenneyek . . . es tyzta yo lcapulart ada ev rea. (97—99. 1.)

34. Anno quo transivit, nobilis soror heljsabeth, filia domini ladislai de *syrmia quartana febre graviter vexata fuerat a festo sancti laurentii usque ad festum subsequens sancte prisce, qua die sancta virgo migravit. Et adeo debilitaverat eam febris, ut sine alterius adjutorio penitus se movere non posset.* die igitur sancte prisce, dum exequie pro sancta virgine parabantur, febris passionem patiebatur solito graviorem. Tunc . . . oravit in hunc modum: O beata Margareta . . . rogo te, quod meritis tuis liberer ab ista quartana, ut possim ire ad exequias tuas . . . *Oratione finita, statim surrexit, et a febre . . . plenissime liberatam se sensit . . . ad sanctum corpus accessit . . . Obsequium exhibuit debitum et devotum. Et quia scapulare, quod erat circa corpus sanctum, ex assiduis servitiis, que fecerat virgo, dum viveret, tam in coquina, quam alibi, multis maculis erat deturpatum, abstraxit illud et aliud apposuit magis mundum.* Náp. II. 14.¹

35. De zent margyt azonnak el temetefe vtan tyzennegyed napon . . . mynt ha nagy lok rofag voltak volna ot. mykeppen ezen lombardiy kev myes mesterevk ezrevi byzonfagot tevttenek. (107—108.1.)

35. . . . *die autem XIII-o duo lapicide supra ipsam arcam ligneam rudem lapidem posuerunt, demum post duos vel tres menses revolventes lapidem illum rudem apposuerunt tumbam marmoream diebus intermediis praeparatam et decentibus sculpturis hornatam. Tunc quoque dum lapidem sustulerunt aperto tumulo tantus noviter vapor et odor suavitatis accedit ac si . . . illic omnia florum, rosa-*

¹ In die S. Prisca, qua pro ea exequiae parabantur, Elisabet filia Regis (!!) Ladislai, quae fere per sex menses ante quartanam habuerat, oravit Virginem, quod sanaretur, ut exequiis interesse posset: statim sanata fuit, et veniens ad feretrum, scapulare quod erat immundum a corpore abstraxit et sibi retinuit. *Pad.* 56.

rum et liliorum genera clausa forent. Náp. II. 2.¹

36. Tahat azon vafar napon . . .
Az baran meg holt. (100. 1.)

36. *Ipsa hora, qua virgo transiit, Religiosus frater petrus, tunc lector in conventu Jauriensi² ordinis predicatorum, postmodum prior provincialis ungarie, dum post celebratum officium matutinale dormiret, audivit vocem in summis dicentem: Agna mortua est. euigilans mane sequenti, quod audierat fratribus enarravit. Omnes vero vocem interpretati sunt de transitu virginis margarete. Statim igitur processit ad insulam. et invenit, quod ipsa nocte, qua vocem illam audivit, virgo sancta migrans ad dominum, feliciter obdormivit. Náp. II. 3.³*

37. Azert mykoron jmmar kedden el juttek volna az tyztelende v atyak es vrak . . . mert jmmar az menyey evrek evrekfeghnek jutalmat evtet vennyé nylyvan lagyvk. (100—101. 1.) V. ö. Nem keel ty nektek slynotok az evrek kyralnak leanyan . . . es az vtolfo feeltamadafnak dychevfegeet lagyvk ev rayta lenny. (231. 1.)

37. *Advenit autem tertia sequente feria Vir reverendus et venerabilis dominus philippus archieppus Strigoniensis, ut corpus sacrum honorabiliter . . . traderet sepulture. Accessit propius et velum, quod tegebat virginis faciem, elevavit. tantique decoris in eius facie videns pulcritudinem et admirans, conventui sororum, que circa feretrum aderant lamentantes, alta voce dixit: hanc dominam nolite flere, quasi mortuam, sed gaudete potius, quia habetis eam jam cum christo regnantem. hec est enim verissime regis eterni filia. hec est procul*

¹ Quartadecima quoque die cum lapis rudis fuit super ipsam appositus; et post tres menses quando fuit tumba marmorea coopertum, exalavit dictus odor. *Pád. 47.* — A Nápolyiban levő *XIII* hibás olvasat *XIV* helyett. V. ö. Monum. Rom. Episcop. Vespri. I. k. pag. 291.

² Óváry hibás olvasása szerint: *Januensi*, a *Pad*-ban (l. a.) *Lauriensi(s)*. Helyesen: *Jauriensi*. V. ö. Acta SS. Boll. i. köt. pag. 905. — Magyar Sion, V. 643. l. 2. jegyz. Mon. Epp. Vespri. I. pag. 282.

³ Nocte qua transiit, Frater Petrus Lector *Lauriensis* post matutinas dormiens, audivit in somniis vocem dicentem: Agna mortua est. Mane hoc dixit Fratribus, et omnes interpretati sunt de transitu Margaretae, statimque ad monasterium venit, et eam illa nocte migrasse invenit. *Pád. 48.*

38. Vgyan azon eyel. mely eyel zent margyt azzon meg holt vala. . . es meg monda az fraterevkniek (109—110. l.)

39. Vala egy Soror, prepoftok zerzetenek harmad zerzetebeli Soror... ez velagbol ky muleek. (111—112. l.)

dubio vere sancta. habemus sanctitatis eius evidentissima argumenta. Ecce quod iam inchoatur in eius sancto corpore dos illa pulcherrime claritatis, quam exspectant omnes sancti futuram in suis corporibus in generali et ultima resurrectione. *Náp. II. 1.*¹

38. *Ipsa autem momento, quo migravit e vita, ostensus est divinitus transitus e corpore mulieri cuidam Deo acceptae, cuius mansio distabat a monasterio centum ferme milibus passuum. Visionem vero suam viro illa patefecit, Scias, inquit, hac nocte B. Margaritam Regis nostri filiam diem suum obiisse; vidi equidem ipsam gloriosâ amictam stolâ transferri ab Angelis in coelum. Ille cupiens scire, verumne esset, quod ei nuntiaverat uxor, ad Insulam profectus est, et Christi Virginem eo tempore, quod uxor ei dixerat, fuisse defunctam invenit. Coniugis autem suae visionem Fratribus ordinis Praedicatorum, qui in Insula tunc erant, narravit. Ranz. 19.*²

39. Ostensa quoque est felix eius ad alteram vitam migratio, *Religiosae cuidam mulieri (Castillo addit: Ordinis Praemonstratensis), quae in eadem insula arca S. Michaelis monasterium degens, agensque suorum peccatorum poenitentiam, se jejuniis et orationibus, aliisque multis bonorum operum generibus, afflictabat. Hec perpaucis ante mor-*

¹ . . . Archieppus Strigoniensis diceret Sororibus, quod non deberent eam flere quasi mortuam, quia erat vere beata, et cum Christo in gloria, ac in eius corpore resurrectionis insignia apparebant. *Pad. 47.*

² Castillo quaesisse illam ait ex marito, num quam nosset Sororem Margaritam; atque ex eo didicisse quae illa esset; ac professam sibi a Sancta promissum, si tumulum ejus adiret, impetraturam quae peteret, et mox cum marito isthuc esse profectam. *Boll. Acta SS. Jan. tomus II. pag., 909.*

tem B. Margaritae diebus vidit in somnis sanctam Dei genitricem, stipante eam magna Virginum caterva, e caelo descendentem, introeuntemque locum, ubi illa aegrotans iacebat; tenere autem suis manibus videbatur coronam miro candore coruscantem, mireque variis gemmis ac margaritis ornatam. Ut autem introgressa est, eam coronam capiti eius imposuit, erectamque illam inter virgines magnam cum omnium laetitia coronavit. Mox loco illo egredi visa est, atque in caelum, unde venerat, per gradus quosdam, cum ingenti comitantium eam Virginum applausu, conscendere. Eam visionem illa ad monasterium se conferens iureiurando divulgavit. Qua ex re iudicatum est ab omnibus, qui vulgati visionem audiverunt, beatam Christi sponsam Margaritam haud multo post morituram; et pro meritis eius inter felices animas collocandam. Ranz. 20.

40. Vala egy vzv ky vala tamaduan nemes nemzetbevl... Mert ev vala lelkeknek jdueffegenek zere-teye. (114—116. l.)

40. Soror quedam, nomine petronella, dum adhuc esset novicia, die quadam sedens in refectorio cum sororibus collationis hora, cogitauer cepit in corde suo, quales vestes gereret, et quales in domo patria dimisisset. Gerebat enim vestes religiosas asperas. et villes. In parentum domo dimiserat preciosas, delicatas et molles. Cogitationes ei varie succedebant, et dicebat in animo suo si mansissem in seculo, potuissem habere vestimenta discoloria... hec et similia loquebatur cum corde suo, et humanum quod patiebatur in mente, distabat ab ea plurimum, nec eam quoquomodo videre poterat sancta virgo... Recedentibus ergo sororibus de refectorio, per sanctum edocta spiritum accessit ad noviciam et tenuit

manum ejus ac ridendo dulciter *dixit illi*. O petronella carissima *es iam nimis pulcra, nunquid apparuisti tibi multum pulcra vestimentis et hornamentis mundanis?* Tunc novicia tenens fortiter manum eius rogavit, ut ei diceret, qualiter talia protulisset. Sed illa solum a cogitationibus vanis eam cupiens revocari . . . dicere recusavit. Tunc petronella . . . erubuit, et vanis ac sordidis cogitationibus rejectis, cor suum in sanctas meditationes transvexit. *Náp. 54.*¹

41. Vala egy Soror. kinek vala neue alincha . . . myert evneky gondolatyt meg efmerte vala. Ez dolog vala harom eztendevuel zent margyt azzonnak halala eleut. (118—120. l.)

41. Simile quoque *contigit per tres annos ante quod sancta virgo margareta de mundo migraret. Nam dominica secunda in adventu domini, dum soror quedam genere nobili, Aluisca nomine, sederet in refectorio cum aliis hora cene, cepit affligi gravi dolore cordis, et estimavit, quod nulla de sororibus curam haberet de ea et propter dolorem huiusmodi urebatur. Intravit ergo in eam cogitatio, et cepit dicere intra se heu me, si non essem soror et essem inter parentes meos, multos haberem, qui curarent de me . . . Ceteris igitur post cenam ad chorum euntibus, Illa dolorem animi patiens in refectorj loco mansit, et accedens ad eam sancta margarita, dulciter illam redarguit . . . dicens. O soror carissima quid habes? Quid stas? quid pateris? At illa . . . dixit. hic sum. Cui sancta virgo subjunxit quid est, quod propter dolorem tuum velles non esse in ordine . . . Incipiens autem a principio, quicquid illa cogitaverat ei per ordi-*

¹ Novitiae cuidam cogitanti de pulchritudine vestium secularium ornamentorum, et ob hoc cogitanti redire ad seculum, quid cogitaverat, dixit, et sic eam in amore ordinis confirmavit. *Pad. 43.*

nem enarravit. Erubescens illa consolationem recepit, cogitationes noxias abiecit. et quia cordis eius occulta virgini sancte patuerant, ipsius faciem inspicere per sequens triduum causa non fuit. Náp. 55.¹

42. Annak okaert mykoron ez fyllep erfek meeg elne . . . kyt meg es tevn hyuen.²

42. Soror quedam *alusca* nomine simplex et, ut ex facto patuit. nimium verecunda . . . erubescens in presentia virorum levare faciem, dum primi miraculorum inquisitores venerunt, se ab eis totaliter occultavit . . . *Audiens quoque rursus, quod dominus papa secundos inqui-*

¹ Quamdum Sororem corde poenitentem quod seculum reliquerat, reduxit ad amorem Ordinis, totum ordinem suae cogitationis exponens eidem. *Pád. 44.*

² A jelen és előző 41. sz. részlet között olvasható lapok forrására, mint említve volt, már Knauz Nándor rámutatott (Magyar Sion, V. 584. l.) Ez a forrás: Ubertus Blancus és De la Corre pápai inquisitoroknak XXI. János pápához intézett jelentése, amelybe (szokás szerint) a két doctornak V. Ince pápától nyert megbízólevele szintén szóról szóra be van foglalva. (L. Acta SS. Boll. Jan. tom. II. pag. 900. Pray, Vita S. Elisabethae V. nec non B. Margaritae Virg. pag. 231. Katona, Hist. Crit. VI. 694.) A magyar codex fordításban közli a levél köv. sorait: »*Dudum ex parte clarae memoriae regis Hungariae, felicitis recordationis Gregorio papae . . . fuit humiliter supplicatum, ut, cum omnipotens, qui salutis nostrae causam misericorditer in sanctis suis operans, quos coronat in coelo, frequenter etiam honorat in mundo, et ad eorum memoriam signa facit, atque prodigia, per quae pravitas haereticorum confunditur, et fides Catholica roboratur, meritis recolendae memoriae Margaritae virginis, sororis, seu sanctimonialis monasterii Virginis gloriosae, de insula Danubii, ordinis Praedicatorum . . . cuius corpus in eodem monasterio requiescit, tot, et tanta miracula operetur, quod ipsius inter ceteros non invocare suffragia sit indignum, ipsam aggregare Sanctorum catalogo dignaretur*«. A többi a magyar nyelvemlék csupán kivonatosan mondja el. Érdekes a kivonatnak befejező része a két inquisitornak megbízásában való hű eljárásáról: »*Kyt ez jambor doctores es canonicos hyven mynd meg tevnek, es mend vegyg el vegezsek, es hyven meg yrak papanak be viuek, nekevnek es jrua hagyak mykeppen jól lagyatok az ev legendayat. Es lelek etvat . . . es byzonehtak nagy meltoffagos zentnek*«. A hivatalos jelentésnek idevágó része azonban az ismert közlésekben csonka. »*Depositiones testium . . . seriose, diffuse ac explicito et ordine, quo illa fuerunt deposita coram nobis per manum publicum Bertholdi de Bosant notarii fideliter in scriptis redactis, sub sigillis nostris Vestrae Sanctitatis duximus intimandum: copiam nihilominus omnium eorum, quae Vestrae Sanctitatis transmittimus, de verbo ad verbum, nihil addentes, vel diminuentes, sub sigillis praedictis, una cum litteris felicitis memoriae Innocentii V. praedecessoris vestri, nobis missis*« (kimaradt: *in insula Danubii reliquimus* vagy más efféle). Az értelmet azonban a magyar szöveg hitelesen egészíti ki, mivel a tényre Mátyás király is rávall a Szentszékhez Margit kanonizálása ügyében írt levelében, mondván, hogy Margit csodáit »*adhuc fide digna testimonia comprobant, et post ejus mortem a diversis Romanis Pontificibus vel deputatis, vel missi Inquisitores, examinatis inde pluribus idoneis testibus, et tota proficiente Hungaria, comperisse, ac scriptum reliquisse dinoscuntur*«. (Pray, i. m. pag. 237—8. V. ö. Knauz, i. h.)

sitores ad idem mitteret, deliberavit in animo, quod . . . nec de miraculis, nec de vita sancte virginis testimonium perhiberet. Quia igitur . . . ipsa verbum veritatis . . . quando loquendi tempus erat, occultum tenere disposuit, percussit eam deus febre continua acutissima per sex dies. Percussa vero, ad cor rediit . . . et ait intra se penitens . . . Promitto deo, quod si me de ista infirmitate sanaverit, fidele testimonium virgini perhibebo. Eadem igitur die, qua votum emisit, febris totaliter eam dimisit et post hec venientibus inquisitoribus, de isto et aliis virginis sancte miraculis veridica testis fuit. *Náp.* II. 9.¹

43. Vala egy Soror kynek vala neue candida . . . az év nehez betegfegenek korfaganak okaert. (125—126. l.)

43. . . . erat in eodem monasterio soror quedam, que per octo dies continue laboraverat gravissime de febre acuta, in tantum, quod tam medicus, qui curam illius gerebat, quam circumstantes de vita eius penitus desperabant, dum igitur esset viribus corporis destituta . . . mane quodam oriente sole, Aperti sunt ei celi. et vidit visiones dei. . . . Vidit ecce, ab oriente porte tres aperte patebant in celo. Per portas illas tres societates sanctorum luminosis fulgoribus resplendentium processerunt. Venerunt ad monasterium, intraverunt claustrum, accesserunt usque ad lectulum, in quo iacebat decumbens. Quos videns et admirans infirma, interrogavit eos dicens: Ad quid venistis? qui responderunt: nos venimus ad dicendum domino philippo Archiepiscopo Strigoniensi, quod faciat inquisitionem de sanctitate istius virgi-

¹ Quaedam occultans se, ne de vita et miraculis Virginis testimonium diceret, acutissimam febrem sex diebus habuit: credens sibi hoc propter illam negligentiam evenisse, poenituit, et promisit, quod si curaretur, mox testimonium perhiberet, et eadem die qua vovit curata fuit. *Pad.* 52.

nis Margarete. et dicere volumus testimonium pro ea de sanctitate ejus. Agnovit autem, et videbatur sibi, quod erant inter illos tres sancti sibi noti sancti Bartholomeus Apostolus, demetrius et laurentius martires gloriosi. Expergefacta soror candida, ceteris astantibus circa eam visionem exposuit. Interrogavit, quid pro hora illa in monasterio agebatur. Que responderunt ei: Visio vestra non est vana, sed vera, quia Archieppus est hic et facit inquisitionem de sanctitate beate virginis Margarete. Ipsa vero, quod venisset, vel venire deberet, ante prius penitus ignorabat. his igitur auditis, sana surrexit, ad archieppum accessit. et ei exposuit modum sue curationis. et totam seriem visionis. Náp. II. 13.¹

44. Egy jdevben zent margyt azzonnak halala elevt harom ezten devuel . . . vgy hog veternyeyg chak nyomat jeleet fem lathatak. Ez viznek arradafa kedeg levte vechernyenek elevtte. (127—129.1.)

44. *Per tres annos, antequam virgo sancta migraret ad christum circa finem mensis maj,² danubius . . . preter solitum inundavit. Intravit et occupavit curiam, in qua mulieres servitiales monasterii morabantur. sicque tribus diebus ac noctibus continuando permansit. Elapsis autem postmodum octo diebus frater marcellus, prior provincialis ungarie, causa visitationis ad monasterium accessit, cui virgo Margareta, quod de fluvio nuper contigerat, enarravit. Ipse vero . . . puelle respondit et dixit. Quomodo posset hoc fieri? hoc ego*

¹ Soror quaedam octo diebus laborans acuta, de cuius vita medici desperabant, quodam mane dormiens vidit a parte Orientis tres portas apertas in coelo, per quas tres societates Sanctorum cum magna claritate exeuntes venerunt ad locum eius, inter quos agnovit SS. Bartholomaeum, Demetrium, Laurentium. Interrogati per eam, ad quid venissent, dixerunt, ad dicendum Archieppo Strigoniensi, quod inquirat de sanctitate et miraculis S. Margarete Virginis, et volumus testimonium pro ea perhibere. Evigilans Sororibus visionem dixit, Responderunt quod ipsa hora ad hoc Archieppus monasterium intraverat: statim sanata surrexit, ivitque ad Archieppum, visionem ei exponens. *Pad. 55.*

² Hibás olvasat.

non crederem ullo modo. Erubescens virgo sancta . . . oravit et dixit: O domine Ihesu Christe et gloriosa virgo maria . . . Ostendite fratri marcello verum fuisse, quod dixi. Mox igitur . . . multiplicatae danubii aque intumuerunt nimis, et inundaverunt et omnia repleverunt, quae erant in curia. Irruit danubius . . . intravit claustrum . . . Timuerunt valde sorores et timentes ad solarium ascenderunt. Sed et ipse frater marcellus, qui visitandi causa claustrum intraverat, pedibus suis iam in aqua tinctis, compulsus fugere, super quoddam grossum lignum conscendit et de ligno super murum, quo columnarum bases per claustrum ipsius ambitum sustentantur. Incepit autem haec inundatio hora quasi tertia et ingravescere continue sic, ut iam personarum et rerum urgens periculum cerneretur. Circa vespere vero sorores ad sanctam Margaretam venerunt . . . ut oraret dominum, quatenus monasterium . . . liberaret . . . Oratione finita statim aqua fluminis retrocessit, aquae reverse sunt in alveum et converse in siccum, quod auditu mirabile est; infra horam matutinarum adeo fuit totum desiccatum monasterii spatium, ut aquae veluti nulla vestigia remanerent. Náp. c. 46.¹

45. Egy jdevben hufvet napyan. completanak vtanna . . . meg leleek eleueneen zent margyt azzonnak jmad-faga es erdeme mya. (132—134. l.)

45. Anno septimo transitum virginis precedente die dominice resurrectionis post completorium, dum iam tenebre noctis operuissent ter-

¹ Quodam tempore dum Danubius inundans curiam Sororum per tres dies ingrederetur et Prior Provincialis Margaretæ hoc narranti non crederet, erubescens illa quod mendax putaretur, oravit Deum, ut ostenderet quod verum dixisset, et statim inundans Danubius intravit claustrum et officinas sororum, et Sorores fugerunt in solarium: Priorque Provincialis posuit se super murum claustrum, et duravit inundatio usque ad vespere. Tunc Margareta rogata a Sororibus oravit ut aqua recederet, statim recessit, et infra horam matutinam omnia loca adeo sunt desiccata, quod nullum aqua vel luti vestigium ibi mansit. *Pad.* 39.

ram, stilante de rudibus inundatione pluviarum, sancta virgo quandam servituaem suam, Agnetem, vocavit eique imposuit, ut iret et afferret sibi quandam suam tunicam, que in servituaem alterius manibus habebatur . . . Agnes igitur audito mandato . . . ambulavit in tenebris . . . Et . . . lubricato gressu cecidit in puteum profundissimum, qui ante coquinam claustrum in ipso monasterio habebatur . . .

Cum autem redire tardaret, sorores de tanta tarditate mirantes . . . ad puteum cum luminariibus accesserunt. Optabant succurrere pereunti, sed quia non suppetebant vires, ut eam extraherent de profundo. cucurrerunt ad fenestram locutorii et clamaverunt. Invocaverunt fratres in exteriori manentes curia, ut celeriter accurrerent in adiutorium morientis. Accurrunt fratres et descendunt in puteum. querunt cum vicinis puellam in profundo putei palpitantem et non invenerunt. Siquidem infixam erat in ultimo profundo et nulla spes de vita . . . laborantibus ita fratribus in inquisitione mulieris, que perdita putabatur soror olimpiades morienti compassa et indignata virgini margarete, duris eam sermonibus increpavit dicens, *O domina male fecisti, quod tali tempore bonam feminam misisti istam . . . Ecce perdidisti animam tuam; et animam ac corpus illius. Cui sancta virgo dulciter respondit. Ne timeas mater, quia ipsa non morietur modo. Tunc flexis genibus, cum lacrimis oravit, dicens, O domine deus, si aliquantulum tibi placet servituaem meum, rogo te, quod ista servituaem non moriatur . . .* Statim oratio virginis portas divine misericordie penetravit. Ille . . . Qui ionam et

paulum de profundo maris potenter eripuit, Agnetem de profundis ereptam super aquarum superficiem divinitus apparere fecit . . . Confestim igitur a fratribus capitur. capta ligatur. et. intra magnam ydriam ponitur ac cum difficultate magna per sorores et fratres sursum trahitur, et levatur. Erant autem trachia pedes et ossa corporis ex collisione contracta: Collum fractum caput suscendere (?) non poterat . . . dum igitur sic staret . . . in conspectu sororum . . . eam . . . mortuam reputantes alta voce clamare ceperunt. Irruerunt in sororem margaretam, Agresse sunt eam vituperiis, Exprobrabant ei, quod eam interfecerat . . . Ad hec virgo sancta . . . iterum . . . cum magnis lacrimis genuflectens oravit dominum . . . Oratione finita protinus Agnes viva et sana surrexit . . . Et servivit sororibus, ac illius, quod in se fuerat experta, miraculi veridica testis fuit. *Náp. c. 48.*¹

HORVÁTH CYRILL.

ÚJABB ADALÉKOK CODEXEINK FORRÁSAIHOZ.

(Harmadik közlemény.)

4.

A Hortulus animae imádságai codexeinkben.

Addig is, a míg a középkor végső évtizedeinek és a XVI. század elejének e legnépszerűbb imakönyvéről készülő nagyobb bibliographiai és irodalomtörténeti dolgozatokat bemutathatom, ezúttal csupán azoknak az

¹ Puella quaedam missa per eam in nocte Paschae ad quaerendum eius tunicam, cum esset nox obscura, et pluvia magna, cecidit in puteum profundum. Diu quesita non inveniebatur, donec orante s. Virgine, in superficie aquae apparuit, et cum labore sursum tracta est, habens omnia membra corporis contracta, et conquassata, carens sensu et motu, et mortua videbatur. Improperabant Virgini, quod fuisset causa mortis eius. Sed oravit Virgo beata cum lacrymis, et statim puella viva et sana, nullam habens laesionem, surrexit, ambulavit, prostrata ad eius pedes gratias egit, et postea pluribus annis vixit. *Pad. 40.*